

Weimarskie Spotkania z Historią

POMNIK?

POMYŚL TYLKO!

30 + 31 PAŹDZ. 2022 r.

Drodzy Państwo, tegoroczny festiwal przybierze szczególną formę: będzie mniejszy niż zwykle, ale rozegra się na większej przestrzeni. Przez dwa ostatnie dni października zajmiemy się kontrowersyjnymi pomnikami i innymi miejscami pamięci, które budzą rozbieżne opinie. Nie ograniczymy się przy tym tylko do Weimaru, ale spojrzymy jednocześnie na inne miejsca w Turyngii.

Pomniki, nazwy ulic i inne miejsca owiane duchem historii od czasu do czasu wywołują kontrowersyjne spory na temat przeszłości i teraźniejszości. Wynika to nie tylko z natury problematycznej i złożonej historii Niemiec, która we wschodniej części kraju jest poza tym bogatsza o rozdział NRD. Wynika to także z tego, że sposób oceniania historii przez społeczeństwo ulega ciągłym zmianom. Tematy, co do których dzisiaj panuje zgoda, być może nawet trochę zapomniane albo przemilczane, mogą jutro stać się ponownie aktualne.

Zarzewiem kontrowersji mogą stać się wtedy konkretne miejsca i pomniki. Tego rodzaju spory są ważne dla demokratycznego społeczeństwa, gdyż stwarzają okazję do wymiany zdań, która z kolei może być okazją do osiągnięcia wzajemnego zrozumienia i porozumienia. I to jest właśnie to, na czym nam zależy. Pragniemy, aby w festiwalowych miejscach rozgorzały rzeczowe dyskusje prowadzone tonem pełnym szacunku i odwołujące się do naukowo stwierdzonych faktów. Pomyślmy zatem wspólnie jeszcze raz o naszych problematycznych pomnikach!

dr Andreas Braune, dyrektor programowy 2022

[Notenbank, Weimar, 30 października 2022 r., godz. 18.00](#)

Uroczyste otwarcie: Koniec wspominania – nowe drogi kultury pamięci?!

Trzydziestego października 2022 roku w Weimarze będzie miało miejsce bezprecedensowe wydarzenie. Miasto Weimar uroczystym aktem nada tytuł honorowego obywatela miasta sześciu Francuzom, byłym więźniom obozu koncentracyjnego w Buchenwaldzie i jego podobozów. Jest to najwyższe wyróżnienie przyznawane przez władze miejskie. Jacques Bloch, Armand Bulwa, Robert Galafrio, Jacques Moalic, Raymond Renaud i Raymond Touraud należą do grupy osób, która zna i „wspomina” Buchenwald nie tylko jako miejsce pamięci, ale także jako miejsce zbrodni. Teraz naszym zadaniem jest przekształcenie tego „wspominania” w upamiętnienie i zachowanie go dla przyszłości.

Nawet jeżeli dla społeczeństwa takie wyrazy czci powinny być czymś zupełnie naturalnym, nie można jednak ograniczać się tylko do nich. Podobne gesty są w najlepszym razie charakterystyczne dla okresu przejściowego między epoką zmagania się z przeszłością przy udziale świadków historii a nowymi czasami, w których „pamięć” o zbrodniach narodowego socjalizmu będzie musiała przyjąć inną formę. Jaka to może być forma? Same pomniki z pewnością nie wystarczą: Trzeba zadbać o obecność ofiar i sprawców w dyskursie społecznym, aby spełniło się hasło „Nigdy więcej!”.

Grupa muzyczna Oldtime Jazz Ensemble ze Szkoły Muzycznej im. Franciszka Liszta w Weimarze zagra utwory buchenwaldzkiej orkiestry jazzowej, która istniała w obozie w latach 1943-1945.

Organizacja: miasto Weimar, Miejsce Pamięci Buchenwald oraz Weimarskie Spotkania z Historią.

Jacques BLOCH (KLB 85235), ur. 7 lipca 1924 roku w Paryżu

Do Résistance wciąga go kuzyn, wybitny francuski historyk Marc Bloch. W lutym 1944 roku Jacques Bloch przyłącza się do ruchu oporu, przyjmując pseudonim Jacques Binet. Podczas akcji zbrojnej w czerwcu 1944 r. odnosi tak ciężkie rany, że konieczna staje się amputacja ręki. Gestapo aresztuje go w szpitalnym łóżku i przesłuchuje przez siedem dni i siedem nocy. Trzy miesiące spędza w pojedynczej celi, a 5 września 1944 r. przybywa do Buchenwaldu, gdzie zostaje przydzielony do drużyny roboczej Holzhof. W kwietniu 1945 roku udaje mu się uciec z transportu ewakuacyjnego i wrócić do Francji. Po wojnie studiuje prawo i pracuje w administracji senatu. Od chwili przejścia na emeryturę często opowiada młodej publiczności historię swojego życia.

Armand BULWA (KLB 116536), ur. 27 grudnia 1928 roku w Piotrkowie (Polska) jako Aron BULWA.

Od października 1939 roku Bulwa i jego rodzina żyje przez trzy lata w getcie, które wydzielono w Piotrkowie. Po likwidacji getta matka i młodszy brat giną w Treblince, a ojciec umiera niedługo później. 14 października 1942 roku Bulwa zostaje zatrzymany ze względu na swoje żydowskie pochodzenie i osadzony w obozie pracy przymusowej w odlewni w Częstochowie. 20 stycznia 1945 r. transport ewakuacyjny przywozi go do Buchenwaldu. Tutaj zostaje wciągnięty do rejestru jako więzień polityczny, Polak i Żyd. Bulwa dostaje się do bloku dziecięcego nr 8 i przeżywa wyzwolenie w Buchenwaldzie. Należy do grupy 426 dzieci przyjętych przez Francję w maju 1945 roku. W 1952 roku przyjmuje obywatelstwo francuskie i zmienia imię na Armand. Od 1990 roku regularnie opowiada w szkołach o swoich przeżyciach. Jest kawalerem Legii Honorowej i mieszka w Paryżu.

Robert GALAFRIO (KLB 40365), ur. 12 maja 1926 roku w Paryżu

Galafrío zostaje aresztowany 6 grudnia 1943 roku na granicy z Hiszpanią podczas próby dołączenia do francuskich sił wyzwoleniczych stacjonujących w Afryce Północnej. Po uwięzieniu zostaje deportowany do Buchenwaldu, gdzie przybywa 19 stycznia 1944 r. i zostaje przydzielony do drużyny roboczej w zakładach zbrojeniowych Gustloff-Werk II. 11 kwietnia 1945 roku doczeka tu wyzwolenia, a 26 kwietnia wraca do Francji. Po wojnie zostaje przewodniczącym sekcji organizacji kombatanckiej Fédération Nationale des Déportés, Internés, Résistants et Patriotes w swoim rodzinnym mieście Cormeilles.

Jacques MOALIC (KLB 38348), ur. 3 marca 1923 r. w Breście

Moalic angażuje się w działalność ruchu oporu już w lipcu 1940 roku. W październiku 1943 r. zostaje aresztowany podczas próby przekroczenia granicy hiszpańskiej, a następnie deportowany do Buchenwaldu, dokąd dociera 16 grudnia 1943 roku. Tutaj pracuje najpierw w drużynie roboczej Bau III przy konserwacji linii kolejowej z Weimaru do Buchenwaldu, a potem w drużynie roboczej Mibau, gdzie montowane są silniki do rakiety V2. 7 stycznia 1945 roku zostaje przeniesiony do podobozu SIII w miejscowości Ohrdruf. Moalic przeżywa zarówno ciężką pracę w podziemnych tunelach, jak i marsz śmierci do Buchenwaldu, który trwa od 2 do 5 kwietnia 1945 roku. Tutaj zostaje wyzwolony 11 kwietnia 1945 r., a 29 kwietnia wraca do Francji. Przez prawie 40 lat pracuje dla francuskiej agencji prasowej AFP. Jest członkiem licznych stowarzyszeń pracujących na rzecz zachowania pamięci, mieszka w Paryżu.

Raymond RENAUD (KLB 21448), ur. 13 lipca 1923 roku w Palinges (Saône-et-Loire).

Trzeciego grudnia 1940 roku Renaud zostaje aresztowany po raz pierwszy za kolportaż ulotek. Następne aresztowanie ma miejsce 14 sierpnia 1942 roku, po nim otrzymuje wyrok skazujący go na trzynaście miesięcy więzienia. Przed upływem

wyroku zostaje deportowany do Buchenwaldu, dokąd dociera 18 września 1943 roku. Tutaj pracuje w drużynie roboczej Gustloff-Werk II i zostaje członkiem jednostki wojskowej nielegalnej francuskiej organizacji obozowej. 11 kwietnia 1945 r. doczeka się wyzwolenia obozu, a 8 maja 1945 r. wraca do Francji. Od ponad 20 lat pracuje z młodzieżą, przyczyniając się do zachowania pamięci o deportacjach do obozów koncentracyjnych. Raymond Renaud jest kawalerem Legii Honorowej i mieszka w Palinges.

Raymond TOURAUD (KLB 21716), ur. 8 listopada 1926 roku w Bagnolet (Seine-Saint-Denis)

Osiemnastego lipca 1943 r. Touraud i jego ojciec odkrywają skrzynię z bronią zrzuconą przez samolot i ukrywają ją dla Résistance. Wieczorem tego samego dnia obaj zostają aresztowani przez gestapo, a następnie deportowani do Buchenwaldu. Docierają tu 18 września 1943 r. Touraud zostaje przydzielony do drużyny budowlanej Baukommando I jako murarz. Po wyzwoleniu 11 kwietnia 1945 r. wraca do Francji, gdzie pracuje jako monter instalacji grzewczych.

SPOTKANIA z wizytą na zamku...

Veste Heldburg, 30 października 2022 r., 13.00 zwiedzanie z komentarzem, 15.00 dyskusja

Wychowanie w domach dziecka w NRD - Jak i gdzie tu o nich pamiętać?

13.00: Zwiedzanie w towarzystwie świadków historii, Manfreda Maya i dr. Sebastiana Kranicha (komitet doradczy projektu DENKOrte)

Miejsce zbiórki: tablica ufundowana przez DENKOrte

15.00: Dyskusja z udziałem prof. dr Anke Dreier-Horning (Niemiecki Instytut Badań nad Wychowaniem w Domach Dziecka), Manfreda Maya (Grupa Dyskusyjna Osób Dotkniętych Wychowaniem w Domach Dziecka w NRD), Adiny Rösch (Niemieckie Muzeum Zamkowe Veste Heldburg), dr. Franza Nagela (Fundacja Zamki i Ogrody Turyngii)

Prowadzenie: dr Sebastian Kranich (dyrektor Akademii Ewangelickiej w Turyngii)

Szacuje się, że w latach 1949-1990 przez wschodnioniemiecki system opieki nad dziećmi i młodzieżą i jego różne placówki wychowawczo-opiekuńcze przewinęło się około 500.000 osób. Powody skierowania do takich placówek mogły być bardzo różne – trafiały tam dzieci osierocone, ale także osoby poddane „resocjalizacji” w duchu reżimu Niemieckiej Socjalistycznej Partii Jedności (SED). W wielu przypadkach instytucje opiekuńcze były zatem także narzędziem autorytarnego państwa rządzonego zgodnie z założeniami socjalizmu realnego i służyły do egzekwowania wyznawanej przez to państwo doktryny społecznej. Dla niektórych podopiecznych pobyt w takich placówkach mógł być równoznaczny z pomocą i poprawą sytuacji, jednak w wielu przypadkach przyjęcie do takiej instytucji było dla młodego człowieka początkiem pasma ucisku i prześladowań.

Dom dziecka na zamku Veste Heldburg, przekształcony później na szkołę specjalną z internatem, był w latach 1954-1982 również częścią systemu placówek wychowawczo-opiekuńczych. Wiele z osób, które mieszkaly tu jako dzieci, dopiero po kilkudziesięciu latach mogło zacząć otwarcie opowiadać o swoich przeżyciach. Przyczyniły się do tego między innymi różne projekty rozliczeniowe. Nawet jeśli nie jest to dla nich łatwe, pragną teraz odpowiedniego zachowania pamięci o takim wykorzystaniu tego miejsca i o traumatycznym okresie życia, który trwale ich ukształtował. Aby to stało się możliwe, konieczne są ponowna ocena i wyjaśnienie przeszłych zdarzeń oraz otwarta i konstruktywna rozmowa wszystkich zaangażowanych i zainteresowanych osób. Dotyczy to w pierwszej linii byłych pracowników tej placówki, którzy chcieliby wnieść do tego procesu swoją perspektywę,

a także wszystkich mieszkańców miejscowości Heldburg, którym zależy na „ich” zamku.

Współpraca: ThürAZ - Turyngielskie Archiwum Historii Współczesnej „Matthias Domaschk”, projekt DENKOrte

Notenbank, Weimar, 31 października 2022 r., godz. 11.00 dyskusja

Gdzie spojrzeć – zamki i szlachta: Czy to służy demokratycznej kulturze pamięci?

prof. dr Martin Sabrow (Centrum Badań nad Historią Współczesną w Poczdamie), dr Miriam Rieger (Fundacja Zamki i Ogrody Turyngii), prof. dr Hélène Miard-Delacroix (Sorbonne Université Paris)

Prowadzenie: dr Markus Lang (Towarzystwo Badań nad Historią Demokracji)

Mało który region w Niemczech jest tak bogaty w pałace, zamki i ogrody jak Turyngia. Nic dziwnego: Kiedy po wybuchu rewolucji listopadowej w 1918 roku skończyła się epoka monarchii, z rezydencji, pałaców myśliwskich i innych posiadłości „usunięto” tu aż ośmiu książąt wraz z rodzinami. Wszystkie budynki, które niegdyś należały do arystokracji, składają się niewątpliwie na bogate dziedzictwo kulturowe, o które trzeba dbać. Celowe wykorzystanie tego dziedzictwa w branży turystycznej ma pomóc w utrzymywaniu w ryzach wysokich kosztów utrzymania, renowacji i konserwacji zabytkowych obiektów. W rezultacie powstały liczne wystawy poświęcone domom szlacheckim, książęcym kolekcjom sztuki i dworskiemu stylowi życia, rycerskim zbrojom i broni.

Czy nie jest tego jednak trochę za dużo? Czy nie stworzyliśmy przypadkiem kultury pamięci, która mimochodem popularyzuje poglądy nieco zbyt przyjazne monarchii i arystokracji oraz nadmiernie idealizuje życie na książęcym dworze, ignorując przy tym długą walkę o demokrację? Z drugiej strony, czy (niektóre) zamki w Niemczech nie mogą stać się również „miejscami historii demokracji”? Wiele z nich tworzyło sceneryę demokratycznych rewolucji, w niektórych zbierały się i nadal zbierają parlamenty krajowe, a na zamku w Weimarze w 1919 r. obradował pierwszy demokratycznie wybrany rząd Rzeszy Niemieckiej.

Jak zatem pogodzić ze sobą republikańską kulturę pamięci i opiekę nad bogatą architekturą pałacową? Czy warto spojrzeć przy tej okazji na Francję, gdzie pałac wersalski przypomina nie tylko o absolutyzmie, lecz także o francuskiej demokracji i jej historii?

Markus Lang przedstawi kilka przykładów z projektu „Miejsca historii demokracji”, w których zamki jawią się także jako miejsca przypominające o walce o demokrację, jej wprowadzanie i stosowanie na co dzień.

Współpraca: Towarzystwo Badań nad Historią Demokracji e.V., projekt „Miejsca historii demokracji”

Weimar, 31 października 2022 r., godz. 14.00 zwiedzanie z komentarzem, godz. 16.00 dyskusja

Cmentarze honorowe dla żołnierzy radzieckich – Jak upolityczniona jest pamięć o „Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej”?

14.00: spacer z Henrikiem Hugiem (dyrektorem zarządzającym turyngielskiego oddziału Niemieckiej Komisji ds. Grobów Wojennych e.V.)

Czas trwania: ok. 90 min., miejsce zbiórki: radziecki cmentarz honorowy w parku nad rzeką Ilm w Weimarze

16.00: Dyskusja z udziałem prof. dr. Jörga Baberowskiego (Uniwersytet Humboldtów w Berlinie), dr Katji Makhotiny (Uniwersytet w Bonn), dr. Michaela Krappa (przewodniczącego turyngielskiego oddziału Niemieckiej Komisji ds. Grobów Wojennych e.V.)

Prowadzenie: dr Andreas Braune (Uniwersytet w Jenie)

Miejsce: Notenbank Weimar

W Turynii znajdują się groby i pomniki około 30 tysięcy żołnierzy radzieckich – ofiar II wojny światowej. Rzadko pojawiają się na nich informacje różnicujące narodowość poległych. Mimo to na początku wojny w Ukrainie, w ramach protestu przeciwko agresji rosyjskiej na kraj sąsiada, niektóre z nich – także cmentarz w Weimarze – stały się celem politycznie motywowanych akcji i ataków prowadzących do uszkodzenia mienia. Władimir Putin, uzasadniając swoją agresję, do dziś fałszuje bowiem pamięć o II wojnie światowej i jej nadużywa.

Dlatego też dyskusja o radzieckich miejscach pamięci o II wojnie światowej prowadzona jest obecnie w bardziej upolityczniony sposób niż przez ostatnie 30 lat. Dla wielu osób przez długi czas takie cmentarze były symbolem hasła „Nigdy więcej wojny” i możliwego pojednania także z Rosją. Czy nadal mogą być wiarygodnym symbolem tego przesłania, skoro w ich imieniu wywołano wojnę? W Ukrainie i w innych państwach należących wcześniej do Związku Radzieckiego już dawno rozpoczęto demontaż pomników, które odbierane są jako symbole rosyjskich roszczeń do władzy. A jaki jest nasz stosunek do tych miejsc?

Współpraca: turyngijski oddział Niemieckiej Komisji ds. Grobów Wojennych (Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V., Landesverband Thüringen)

SPOTAKANIA z wizytą w synagodze...

Erfurt, 31 października 2022 r., godz. 14.00 zwiedzanie z komentarzem, godz. 16.00 dyskusja

„Ecclesia & Synagoga” – Czy w erfurckiej Katedrze widoczne są antyżydowskie motywy?

14.00: zwiedzanie katedry w towarzystwie biskupa dr. Ulricha Neymeyra i prof. dr. Reinharda Schramma

Miejsce zbiórki: wejście do katedry w Erfurcie

16.00: dyskusja z udziałem PD dr Birgit Wiedl (Instytut Historii Żydów w Austrii, St. Pölten), biskupa dr. Ulricha Neymeyra (diecezja Erfurt), prof. dr. Reinharda Schramma (przewodniczący Gminy Żydowskiej w Turynii)

Prowadzenie: prof. dr Susanne Rau (Uniwersytet w Erfurcie)

Miejsce: Mała Synagoga, Erfurt

Na początku lata tego roku media zajmowały się sprawą tzw. „Żydowskiej maciory” z Wittenbergi. Czekano na decyzję Federalnego Trybunału Sprawiedliwości, który miał orzec, czy antyżydowska średniowieczna płaskorzeźba na ścianie kościoła miejskiego w Wittenberdze może zostać na swoim miejscu, czy też należy ją usunąć z widoku publicznego. Powództwo dopatrywało się w niej wizerunku podlegającego do antysemityzmu, uważając, że takiej wymowy nie eliminuje nawet umieszczone obok wyjaśnienie podpisane przez przedstawicieli Kościoła, którzy dystansują się od takich poglądów. Sąd nie zgodził się ze zdaniem powództwa, orzekając, że kontekstualizacja pozwala na dalsze wystawianie obraźliwej rzeźby na widok publiczny.

A jak jest gdzie indziej? W języku średniowiecznych i wczesnonowożytnych kościelnych obrazów powszechne są przedstawienia judaizmu, które także podlegały silnym zmianom historycznym. Dzisiaj nie zawsze od razu rzucają się w oczy i nierzadko potrzeba fachowych objaśnień, aby je w ogóle odkryć. Nie zawsze wyrażają tak ostrą pogardę jak płaskorzeźba z Wittenbergi. Jakie przedstawienia judaizmu znajdują się w katedrze w Erfurcie i wokół niej? Czy również poniżają judaizm? Czy należy lepiej objaśniać zwiedzającym ich znaczenie? O tych kwestiach porozmawiamy po wspólnym spacerze, który wyostrzy nam wzrok.

Współpraca: Miasto Erfurt, Jewish Life Erfurt

SPOTKANIA z wizytą w Jenie...

Jena, Rathausdiele, 31 października 2022 r., godz. 16.00 dyskusja

Pomnik dla pra-bursza – Co począć z burszem?

Wprowadzenie wygłosi Evelyn Halm (JenaKultur, Dział Promocji Zabytków i Sztuki).

Dyskusja z udziałem dr. hab. Stefana Gerbera (Archiwum Uniwersytetu w Jenie), dr. Rüdiger Stutza (historyk, miasta Jena), Heiko Ziemera (Burschenschaft Arminia auf dem Burgkeller), NN (Die Linke, zapytanie)

Prowadzenie: dr hab. Tobias Kaiser (Komisja Historii Parlamentaryzmu i Partii Politycznych e.V., Berlin)

Widoczny dla wszystkich, a mimo to świetnie ukryty – tak od wielu lat prezentuje się pomnik burszerii, jednej z pierwszych korporacji studenckich w Niemczech stojący przy siedzibie rektoratu. W czerwcu 2011 roku, podczas Dnia Burschenschaftów w Eisenach, zaatakowano go dużą ilością farby, której nie udało się całkowicie usunąć nawet w trakcie kosztownej renowacji. Od jej zakończenia zakrywa go obudowa, która wcześniej miała chronić zabytek przed wpływem czynników atmosferycznych jedynie zimą. Na plandecie osłaniającej kamienną rzeźbę przed deszczem i dalszymi atakami widać zdjęcia pomnika. Zainteresowany przechodzień może zatem zapoznać się z jego dwuwymiarowym obrazem.

Ciągle jednak nasuwa się pytanie: Co z nim począć? W 1883 roku wzniesiono go na placu Eichplatz, dopiero w 1951 roku trafił na obecne miejsce, gdzie nie można go pozostawić, jeśli chce się przywrócić jego oryginalną postać. Ale czy tego rzeczywiście chcemy, czy powinniśmy to zrobić? Czy bursz nie jest przypadkiem reliktem przestarzałej kultury pamięci wyrażonej w pomnikach, a poza tym tak czy owak symbolem przesadnego nacjonalizmu, męskiego kołesiostwa i mizerności niemieckiej historii? A może historia korporacji studenckiej z 1815 roku związana z tym pomnikiem jest nierozdzielalną częścią historii Jeny, miasta uniwersyteckiego, a nawet historii demokracji w Niemczech? Czy dialog i odpowiednia kontekstualizacja pozwolą na uratowanie dla społeczeństwa tak upolitycznionego i kontrowersyjnego zabytku?

Zgodnie z planem 31 października pomnik będzie odsłonięty. Proszę przyjść, zobaczyć go na własne oczy i wziąć udział w dyskusji.

Współpraca: JenaKultur

SPOTKANIA z wizytą w Gocie...

Gotha, Tivoli, 31 października 2022 r., 16.00 dyskusja

Niemiecka luka w pamięci? Obóz koncentracyjny SIII w Ohrdruf i Jonastal

Georg Ribienki (Towarzystwo Historii i Techniki Obszaru Jonastal e.V.), dr Christoph Mauny (Fundacja Zamek Friedenstein, Gotha), Klaus-Peter Schambach (Förderverein Alte Mühle e.V., Crawinkel), Jörg Bischoff (KommPottPora e.V. Gotha)

Prowadzenie: David Gilles (Anne Frank Centre, Berlin)

Czwartego kwietnia 1945 roku amerykańscy żołnierze dotarli do obozu koncentracyjnego leżącego na południe od Gothy, na skraju miejscowości Ohrdruf. Był to pierwszy obóz koncentracyjny wyzwolony przez aliantów amerykańskich. Wyzwoliciele znaleźli tam mnóstwo ciał, a także po raz pierwszy napotkali jeszcze żywych więźniów. Do Ohrdruf wezwano międzynarodowych korespondentów wojennych, którzy donosili z „obozu grozy” leżącego na południe od trzech zamków Gleichen między Ohrdruf, Crawinkel i Arnstadt na dzisiejszym terenie szkoleniowym Bundeswehry. Dlatego w amerykańskiej historii II wojny światowej nazwa „Ohrdruf” jest bardzo znana. Tymczasem w niemieckiej kulturze pamięci ten obóz jest praktycznie nieobecny. Założono go 6 listopada 1944 r. jako jeden z ponad 130 podobozów KL Buchenwald. Deportowano do niego ludzi z całej Europy, którzy w katorżniczych warunkach, nawet po 14 godzin dziennie, drążyli tunele w pobliskiej

dolinie Jonastal. Część systemu tuneli i niektóre pozostałości fundamentów zachowały się do dzisiaj. Mimo wielu, najczęściej społecznych, zmagania z historią, dolina Jonastal nadal owiana jest wieloma mitami. Czy te mity przesłaniają widok na ofiary? Dlatego uczestnicy dyskusji panelowej zastanowią się nad pytaniem: Co i w jaki sposób chcemy wspominać?

Współpraca: Fundacja Zamek Friedenstein, Gotha i KommPottPora e.V.

Notenbank Weimar, 31 października 2022 r., godz. 18.00 dyskusja

Ernst Thälmann: Przywódca ruchu robotniczego! Antyfaszysta! Antydemokrata? Wyjaśnienie znaczenia pomnika Thälmann

Rikola-Gunnar Lüttgenau (Miejsce Pamięci Buchenwald), dr Christian Faludi (Towarzystwo Badań nad Historią Demokracji), prof. dr Hans-Rudolf Meier (Uniwersytet Bauhausu)

Prowadzenie: Hanno Müller (dziennikarz, Erfurt)

Jedna z akcji Weimarskich Spotkań z Historią 2021 wywołała niemałe poruszenie. Było nią zasłonięcie Ernsta Thälmann. Zgodnie z tematem przewodnim festiwalu „Bohaterowie (m/k/n)” Stowarzyszenie Republika Weimarska e.V. i Towarzystwo Badań nad Historią Demokracji zleciły wykonanie opakowania na stojący na ulicy Carl-August-Allee brązowy pomnik bohatera czasów NRD. Nie chodziło przy tym o urażenie niczyich uczuć, lecz o zapoczątkowanie dyskusji na temat roli Thälmann w historii oraz kwestii, czy dzisiaj taki pomnik może się jeszcze obejść bez wyjaśniającego opisu. Ten pomnik, który nieco wypadł z czasu i zniknął z pola widzenia, może stać się bowiem miejscem nauczania historii, jeśli wyjaśni się jego proveniencję i funkcję, jaką pełnił w NRD, przedstawiając jednocześnie w krytycznym świetle historyczną postać Ernsta Thälmann. W taki sposób można za jednym razem osiągnąć trzy cele: upamiętnić ofiarę narodowego socjalizmu, dokonać refleksji nad rolą antyfaszizmu w ideologii NRD oraz podkreślić znaczenie osobistej odpowiedzialności jednostki za system demokracji parlamentarnej. Grupa robocza zaprojektowała tablicę z wyjaśnieniami, która zostanie przedstawiona publiczności i poddana pod dyskusję. Na kształt tekstu wpłynęły pomysły i sugestie zebrane podczas publicznego obchodu miasta w Dniu Otwartych Zabytków 2022. Jak ten zabytek będzie prezentował się w przyszłości? Zapraszamy do dyskusji!

Współpraca: Stowarzyszenie Republika Weimarska e.V., Towarzystwo Badań nad Historią Demokracji e.V.

Dni Historii

Razem z kilkoma weimarskimi instytucjami zajmującymi się nauczaniem historii zapraszamy po raz pierwszy na obchody Dnia Historii, które potrwają całe dwa dni. W festiwalową niedzielę i festiwalowy poniedziałek będzie można przyjrzeć się przeszłości. Wszystkie instytucje partnerskie otworzą swoje drzwi przed publicznością, eksponując różne historie, które kryją się (nie tylko) za ich fasadami.

Serdecznie zapraszamy do ponownego odkrycia starych i dobrze znanych miejsc! Nasze „Dni Historii” dostarczą Państwu niezapomnianych wrażeń.

Weimar, 30 października 2022, godz. 11.00 spacer z komentarzem

Po wojnie. Ślady okupacji radzieckiej w Weimarze 1945-1950

Spacer z dr Julią Landau, Franzem Waurigiem, René Emmendorfferem i Franziską Mendler, Miejsce Pamięci Buchenwald

Czas trwania: 2 godziny, miejsce zbiórki: Marienstr. 17/ dom Liszta

Kiedy w lipcu 1945 roku wojska amerykańskie wycofały się z Turynii, Weimar stał się regionalnym centrum radzieckiej administracji wojskowej i ważną bazą militarną. Ślady

tych czasów są do dzisiaj widoczne w wielu miejscach miasta. Opowiadają o władzy i represjach, a także o początku nowej kultury i trudnych próbach pojednania po zakończeniu II wojny światowej.

Organizacja: Fundacja Miejsc Pamięci Buchenwald i Mittelbau-Dora

Weimar, 30 października 2022 r., zwiedzanie z komentarzem

Nazistowska „higiena rasy” w Weimarze: trzy wizje lokalne

Spacery z Steffi von dem Fange i Jonnym Thimmem, stowarzyszenie Lernort Weimar e.V.

Czas trwania: po ok. 60 min., miejsce zbiórki: adresy poniżej

13:30 była Izba Lekarska Rzeszy, Bauhausstraße 11

W 1935 r. Związek Lekarzy Ustawowego Ubezpieczenia Zdrowotnego w Niemczech, czyli „Kassenärztliche Vereinigung Deutschlands” kontrolowany przez narodowych socjalistów zlecił architektowi z Jeny, Georgowi Schirrmeisterowi, zaprojektowanie tak zwanej przychodni („Ärztehaus”) przy ówczesnej Kurthstraße. Od 1937 r. nowy budynek stał się centrum dowodzenia nazistowskiej polityki zdrowotnej. Siedziby otrzymały tu ważne instytucje zarządzające sektorem zdrowia w Turynii, „wzorcowym regionie” nazistów, takie jak „Narodowosocjalistyczny Niemiecki Związek Lekarski” czy „Związek Kultury Fizycznej Rzeszy Niemieckiej”. W elementach architektury nowego budynku widać do dzisiaj, w jak ideologiczny sposób naziści rozumieli pojęcie „zdrowia”, którego centralnym elementem była tężyzna fizyczna jednostki i reprodukcja wśród „dziedzicznie zdrowej wspólnoty narodowej”.

14:30 były Krajowy Urząd Higieny Rasy, Marienstraße 13-15

W budynkach, w których obecnie mieści się Uniwersytet Bauhausu, w czasach nazistowskich znajdował się „Krajowy Urząd Higieny Rasy”. Podlegał on Ministerstwu Spraw Wewnętrznych Turynii, a na jego czele stał Karl Astel, były lekarz sportowy z Monachium, który zrobił karierę w „Trzeciej Rzeszy”. Celem tej instytucji była z jednej strony indoktrynacja ludności, której wszczepiano pojęcie rasy, z drugiej strony zaś klasyfikacja mieszkańców zgodnie z kryteriami „higieny rasy”. W tym celu stworzono archiwum dziedziczonych cech biologicznych. Na podstawie „ekspertyz” pracowników tego urzędu podejmowano decyzje o przymusowej sterylizacji osób rzekomo obciążonych schorzeniami dziedzicznymi. W czasie spotkania będzie można zapoznać się z pracą tej instytucji i jej ideowym zapleczem.

15:45 dawny Urząd Zdrowia Publicznego, Burgplatz 2

Pierwsza wzmianka o Państwowym Urzędzie Zdrowia Publicznego przy Burgplatz 2 pojawiła się w 1941 roku. Pracowali tu urzędnicy medyczni powiatu weimarskiego. Urząd i jego pracownicy byli zamieszani w zbrodnie popełnione przez nazistowskie Niemcy, znane dzisiaj pod hasłem „eutanazji”. Chodzi o przymusowe sterylizacje, osadzanie w „zakładach opiekuńczo-leczniczych” i zakładach opieki społecznej oraz mordowanie osób, które z powodu upośledzenia fizycznego, psychicznego, umysłowego, względnie niedostosowania społecznego zostały wykluczone z tzw. „wspólnoty narodowej”. Na spotkaniu przedstawimy ideologię „wspólnoty narodowej”, koncepcję „higieny rasy” oraz pracę urzędu zdrowia publicznego.

Wydarzenie organizowane przez stowarzyszenie Lernort Weimar e.V. we współpracy z Koalicją Obywatelską przeciw Skrajnemu Ekstremizmowi w Weimarze

Weimar, Zamek Miejski, 31 października 2022 r., godz. 10.00 i 12.00 zwiedzanie z przewodnikiem

Geneza weimarskiej kultury muzealnej? Sale poetów w rezydencji weimarskich książąt

czas trwania: ok. 60 min., miejsce zbiórki: Zamek Miejski w Weimarze/ portal z posągami lwów, 2 grupy po 10 osób

Rok 1835 – do Weimaru przybywają goście pragnący podążać śladami Goethego, Schillera, Herdera i Wielanda. Nie ma tu jeszcze ani muzeów, ani pomników. Dawne domy poetów i myślicieli to zwykłe domy mieszkalne. Wielka Księżna Maria Pawłowna dostrzega zapotrzebowanie i każe urządzić w rezydencji książęcej salę pamięci, które projektuje Karl Friedrich Schinkel. Najpóźniej od obchodów setnych urodzin Goethego w 1849 roku są dostępne dla publiczności, której prezentuje się je jako syntezę sztuk. W ten sposób zamek otrzymuje nową funkcję: Nie jest już tylko centrum władzy książęcej i symbolem monarchii, lecz zostaje celowo wystylizowany na centrum kultu mieszczańskich poetów. Czy mieszczańskie sielanki, odtrącone miłości i krytyka feudalnej szlachty pasują do zamkowego otoczenia? Goście zapoznają się z procesem powstawania sal poetów, które odrestaurowano w latach 2012-2014.

Organizacja: Fundacja Klasyki Weimarskiej

Weimar, tymczasowa siedziba władz miasta, 31 października 2022 r., godz. 11.00 warsztaty

„Burzcie mury w umysłach i na ulicach!” – dzieło sztuki w hali wejściowej budynku przy Herderplatz 14

z Lisą Ströer, kierowniczką projektu UCHRONIĆ PRZED ZNIKNIĘCIEM

Czas trwania: 1 godzina, miejsce zbiórki: Herderplatz 14, (zamknięte) warsztaty dla młodzieży w wieku od 12 do 27 lat w weimarskiej Szkole Malarstwa i Rysunku, między godz. 12.00 a 17.00

zgłoszenia na warsztaty przyjmuje Lisa Ströer: stroeer@stiftung-ettersberg.de

„Uchronić przed zniknięciem” to projekt Fundacji Ettersberg, którego celem jest poszukiwanie zapomnianej i zaginionej sztuki i architektury z czasów NRD. Przy budowie osiedli mieszkaniowych i centrów miast w owych czasach przywiązywano wielką wagę do wzornictwa artystycznego. W ten sposób powstały liczne murale, płaskorzeźby, witraże i mozaiki, rzeźby i fontanny, które miały nie tylko zdobić budynki, lecz także ilustrować socjalistyczny światopogląd i sposób życia. Po 1990 roku wiele NRD-owskich budynków straciło swoją funkcję, burzono je i przebudowywano. Dzieła sztuki, które im towarzyszyły, często zniknęły wraz z budynkami. Reszta z nich została odarta z kontekstu, często wymaga renowacji i budzi kontrowersje.

Jedno takie bardzo dobrze zachowane dzieło sztuki znajduje się w hali wejściowej dawnego Gimnazjum im. Wilhelma Ernesta przy placu Herderplatz 14 w Weimarze. Zamówiono je w 1969 roku dla Politechnicznego Zespołu Szkół, który powstawał wówczas w tych pomieszczeniach. Widać na nim połączenie postaci Fausta (stworzonej przez Goethego) i Manifestu komunistycznego Karola Marksa. W 1989 roku dodano do niego odręczny dopisek, który stał się częścią tytułu naszych warsztatów. Te słowa każą nam się zastanowić nad tym, jak dziś powinniśmy traktować takie dzieła sztuki. W jakiej formie powinniśmy je eksponować i włączać do naszej codzienności i historii?

Fundacja Ettersberg zaprasza do refleksji nad tym obrazem, pragnąc przedstawić swój projekt i zachęcić wszystkich zainteresowanych do dzielenia się wspomnieniami i wiedzą na temat dzieł sztuki ukrytych w architekturze Weimaru.

Organizacja: Fundacja Ettersberg / Centrum Pamięci i Edukacji Andreasstraße w Erfurcie przy udziale Lisy Ströer, kierowniczką projektu UCHRONIĆ PRZED ZNIKNIĘCIEM

Weimar, 31 października 2022, 11.00 zwiedzanie z przewodnikiem

Zapomniane miejsca pamięci? Weimarskie dziedzictwo nazistowskiej industrializacji

Spacer z Fridtjofem Florianem Dossinem, Uniwersytet Bauhausu w Weimarze

Czas trwania: 60 min., miejsce zbiórki: Dworzec Główny w Weimarze

Weimar jest historycznym miejscem, któremu w czasach narodowego socjalizmu nadawano bezprecedensowe znaczenie symboliczne. Historia weimarskiej kultury została zawłaszczona przez nieludzki system narodowego socjalizmu, a samo miasto przekształcano na „Nowy Weimar”, stolicę okręgu administracyjnego o nazwie „Gau”. Oprócz tego rozbudowywano go, aby stał się ośrodkiem przemysłowym i handlowym. Do dzisiaj zachowały się liczne świadectwa tego rozwoju, jednak ta część historii tylko w niewielu miejscach doczekała się upamiętnienia – wiele budowli jest przecież częścią historii gospodarczej miasta. Niektóre świadectwa zniknęły bezpowrotnie, a wraz z nimi historia ludzi, więźniów Buchenwaldu i jego podobozów, których zmuszano w tych miejscach do często wyniszczającej pracy ponad siły.

Poczynając od dworca kolejowego, przejdziemy na inne wybrane miejsca zbrodni, które wpisały do weimarskiej przestrzeni miejskiej przygotowania wojenne, prowadzone przez zakłady rolnicze i przemysłowe.

Organizacja: Międzynarodowe Centrum Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Bauhausu w Weimarze.

Weimar, 31 października 2022, godz. 13.00 zwiedzanie z przewodnikiem.

„Zielony pas przy potoku Asbach” czy „Weimar jako projekt kultury”?
Zapomniane dziedzictwo modernizmu

Spacer z Oliverem Trepte (Uniwersytet Bauhausu w Weimarze)

Czas trwania: 60 min., miejsce zbiórki: parking przy magistracie, Schwanseestraße (naprzeciwko numeru 17)

Pływalnia Schwanseebad, obiekty sportowe na stadionie Wimar i park przy hali kongresowej w Weimarze – wszystkie elementy zielonego pasa przy potoku Asbach w oczywisty sposób należą dzisiaj do chętnie odwiedzanej przestrzeni miejskiej. Tak zagospodarowanej przestrzeni nadal nie postrzega się jednak jako architektury, która należy do dziedzictwa kulturowego i jest zabytkiem sztuki budowlanej. Niewiedza na temat tak ważnego rozwiązania urbanistycznego jest zdumiewająca. Mamy bowiem do czynienia nie tylko z największym miejskim projektem budowlanym zrealizowanym w pierwszej połowie XX wieku, lecz także z unikatowym na skalę Niemiec parkiem publicznym. W czasie spaceru przewodnik opowie skomplikowaną historię jego powstania oraz wytłumaczy, jakie jest kulturalno-historyczne znaczenie osi, która powstała w latach 1909-1932. Na miejscu będzie można poznać historyczny kontekst budowy tego kompleksu, jego funkcję urbanistyczną i ogólne tło społeczne funkcjonowania. Spacer będzie okazją do krytycznej refleksji nad ciągłością dziedzictwa kulturowego i zrywaniem z tradycją podczas jego budowy, pozwoli także docenić wartość kunsztu zrównoważonego planowania przestrzennego.

Organizacja: Międzynarodowe Centrum Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Bauhausu w Weimarze.

Weimar, miejsce pamięci w piwnicy gestapo, 31 października 2022 r., godz. 14.00 i 14.30 zwiedzanie z przewodnikiem.

Otwarcie dawnej piwnicy gestapo

Referentka: Katrin Weiß (Główne Archiwum Państwowe w Weimarze)

Czas trwania: ok. 20 min. (godz. 14.00 i 14.30), Miejsce zbiórki: wewnętrzny dziedziniec Masztalarni, siedziby Głównego Archiwum Państwowego w Weimarze, Miejsce Pamięci Piwnica Gestapo.

Od 1935 roku w budynku Masztalarni mieścił się komisariat tajnej policji państwowej (gestapo) w Weimarze, który od 1 lipca 1941 roku odpowiadał za cały okręg administracyjny NSDAP, Turyngię. W podziemiach pawilonu nad rzeką Ilm – który w czasach rządów nazistowskich służył jako więzienie – mieści się wystawa poświęcona historii i działalności tej organizacji. Podczas zwiedzania wyjaśnione zostaną

historyczne uwarunkowania budynku Masztalarni, działalność gestapo oraz powiązania tej instytucji z obozem koncentracyjnym w Buchenwaldzie. Po wprowadzeniu będzie można zwiedzić wystawę historyczną.

W referacie będzie także mowa o projekcie artystycznym „Przemielona historia”, którego rezultat jest wystawiony na wewnętrznym dziedzińcu budynku.

Organizacja: Archiwum Krajowe w Turyngii – Główne Archiwum Państwowe w Weimarze

Weimar, 31 października 2022 r., godz. 15.00, spacer z przewodnikiem.

Dzielnica modernizmu wokół dawnego Gauforum

Czas trwania: 90 min., miejsce zbiórki: plac Stéphane-Hessel-Platz

Każdy zna „górze ponad miastem” – i leżący na niej obóz Buchenwald – ale ślady nazistowskiej władzy i przemocy w Weimarze są często znane tylko specjalistom. Celem spaceru jest pokazanie tego, czego nie da się rozpoznać na pierwszy rzut oka. Szczególnie w „Dzielnicy weimarskiego modernizmu”, która leży między weimarską starówką a dworcem, można znaleźć wiele śladów świadczących o nazistowskich wyobrażeniach na temat kultury i społeczeństwa. Przebudowa urbanistyczna i wielki projekt architektoniczny z owych czasów stały się odbiciem propagowanej przez narodowych socjalistów idei „wspólnoty narodowej”. Ich stałym elementem było wykluczenie i przemoc stosowane wobec rzekomo gorszych przedstawicieli grupy osób „obcych dla społeczności”.

Narracja tej historii połączy ze sobą dawne Gauforum, muzeum Neues Weimar, „Atrium Weimar” na placu Jorge Semprúna, nową „Weimarhalle” (obecnie centrum kongresowe) oraz okolice Muzeum Bauhausu. Na tle bogatych informacji na temat dziejów, historii architektury i sztuki tej dzielnicy zostanie odtworzona historyczna panorama Weimaru i Turyngii z lat 1930-1945.

Wydarzenie jest efektem współpracy kuratorów „Wystawy Gauforum” i pracowników Muzeum Pracy Przymusowej w Czasach Narodowego Socjalizmu: dr. Daniela Logemanna, dr Dorothee Schlüter, dr. Justusa H. Ulbrichta, Karoline Wirth i dr Christiane Wolf

Weimar, 31 października 2022, godz. 16.00, zwiedzanie z przewodnikiem

Weimar 1919 – teatralny spacer po mieście

Czas trwania: 80 min., miejsce zbiórki przy Niemieckim Teatrze Narodowym

Spacer po mieście pozwoli uczestnikom zapoznać się z burzliwymi wydarzeniami wiosny 1919 roku, kiedy to w niewielkiej stolicy małego księstwa, Weimarze, decydowała się przyszłość Niemiec. W oryginalnej scenerii, do której należy Niemiecki Teatr Narodowy i Zamek Miejski, atmosferę owych czasów odtworzy zespół doświadczonych aktorów. W trakcie wydarzenia zostanie zarysowane tło historyczne wydarzeń oraz zostaną poruszone kwestie i wyjaśnione decyzje, które do dziś wpływają na nasze życie.

Organizacja: Stowarzyszenie Republiki Weimarskiej e.V.